

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A középiskolai tanári pálya Olaszországban.

Az olasz középiskolai tanárok jogviszonyait egy 1906-ban kelt törvény szabályozza,¹ melyet elvi rendelkezéseiben a gyökeresen reformáló fasiszta-kormány is épségben hagyott.

E törvény értelmében a középiskolákban — akár mint megbízott vagy helyettes tanárok is — csak oly egyének taníthatnak, akiknek az illető tantárgyakból egyetemi képesítésük van. Itt azonban a mi viszonyainkhoz képest az az eltérés mutatkozik, hogy az olaszországi képesítésben *fokozatok* vannak. Van alsóbbfokú képesítés, a polgári iskolákra (*scuole complementari*) és a középiskolák alsó tagozataira, továbbá magasabbfokú képesítés, a felsőbb tagozatokra, illetve a teljes középiskolára.²

A tanári kinevezéshez azonban nem elegendő az egyetemen elnyert képesítő oklevél. Egy 1923. évi felségrendelet világosan kimondja, hogy annak csak akadémikus értéke van. Bármely tanszéket csak *nyilvános pályázat* útján lehet elnyerni, az e célra kiírt *versenyvizsgálat* sikeres kiállása után, amely mintegy megismétlése és kiegészítése az egyetemi tanári vizsgálatnak. E versenyvizsgálatok a megüresedett tanszékek egész sorozatára hirdetett pályázatok alapján egy *öttagú bizottság* előtt folynak, amelynek többsége a vizsgálat tárgyainak megfelelő s erre nézve megkeresett egyetemi karok által e célra kiküldött egyetemi tanárokból áll, kisebbségét pedig a középiskolák felső tagozatainak megfelelő szaktanárai vagy igazgatói közül a miniszter delegálja. A bizottságban nem vehet részt két tag ugyanabból az egyetemi karból vagy középiskolából.

E rendszer épségbentartásával a fasiszta kormány 1927-ben szabta meg részletesen e versenyvizsgálatok anyagát, mely az egyetemi képesítővizsgálat keretén kívül még egyes részletek

¹ Legge sullo stato giuridico degli insegnanti, delle scuole medie regie e pareggiate, 8. aprile 1906, N. 141 e 142. Közli: Avv. Prof. Nerino Bianchi, Memorie Scolastico, Pesaro, 1910.

² Az olaszok a „középiskola” — *scuola media* — gyűjtőnév alá foglalják az összes következő típusokat: 1. *scuola complementare* (= polgári iskola I–III. o.), 2. *ginnasio* I–V. o. (= gimnázium, alsó tagozat) és ennek folytatásaként a *liceo classico* I–III. o. (= klasszikus gimnázium 3 felső osztálya), legtöbbször, mint *ginnasio-liceo* egy igazgatás alatt, a mi teljes klasszikus gimnáziumunkhoz hasonlóan; 3. *liceo scientifico* I–IV. o. (= reálgimnáziumi felső 4 osztály, hová bármely más középiskola alsó tagozatából föl lehet lépni), 4. *istituto tecnico* (reálirányú „műszaki” intézet); ennek alsó tagozata (I–IV. o.) közös, felső tagozata kettős: a) *sezione di agrimensura* (földmérési iskola, I–IV. o.), b) *sezione di commercio e ragioneria*. I–IV. o. (kereskedelmi és könyvviteli iskola); 5. *istituto magistrale* (= tanítóképző), két tagozatban, I–IV. és I–III., összesen hét osztály; 6. végül meg van még szervezve a 3 osztályú *liceo femminile* (leányliceum); de ez az egyetemre nem jogosító típus a közönség bojkottja miatt megbukott, mivel az egész vonalon évtizedek óta a koedukáció divik.

behatóbb tudását kívánja meg.³ Megtudjuk a rendeletről, bányaféle ily versenyvizsgálat tartható s melyek az egyes tanszékek tárgyi csoportjai és követelményei. E tárgyi csoportok általában sokkal több tárgyat ölelnek fel, mint nálunk. Így:

A) *Humanisztikus tárgyak.*

1. *Olasz, történelem és földrajz* a polgári iskolákban vagy bármely középiskola alsó tagozatában. Itt a vizsgálat csak szóbeli.

2. *Olasz és latin nyelv, történelem és földrajz* a középiskolák és tanítóképzők alsó tagozatában. Írásbeli a latinból; értekezés latin nyelven egy adott tárgyról.

3. *Olasz, latin és görög nyelv, történelem és földrajz* (öt tárgy!) a gimnázium III—V. osztályában. E tanszékekre csak a teljes középiskolákra szóló egyetemi képesítéssel rendelkező tanárjelöltek pályázhatnak. Írásbeli a latinból van.

4. *Görög és latin irodalom* a klasszikus líceumban (a mi gimnáziumunk VI—VIII. osztályai). Írásbeli: egy latin vagy görög irodalmi tétel fejtegetése latin nyelven.

5. *Olasz irodalom és történelem* a műszaki intézetek és a tanítóképzők felsőbb tagozatában. Írásbelire a bizottság egy olasz irodalmi és egy történelmi tételt tűz ki, melyek közül minden jelölt szabadon választhat egyet. A szóbeli tárgya — mint a többi csoportokban is — egyes meghatározott szakkérdések tüzetesebb fejtegetése.

6. *Olasz és latin irodalom s történelem a liceo classico, a liceo scientifico s a liceo femminile* osztályaiban. Írásbelire a jelölt 3 kitűzött irodalmi tétel közül egyet szabadon választ.

7. *Bölcsészlet és történelem* a líceumokban, illetve *bölcsészlet és pedagógia* a tanítóképzőkben. Írásbelin szabad választás egy bölcsészeti és egy történelmi tétel között.

8. *Idegen nyelv* a középiskolák alsó tagozataiban s a polgári iskolákban. Írásbeli: 1. egy olasz írói vagy költői mű 40 sorra terjedhető részletének fordítása az illető idegen nyelvre; 2. fogalmazás egy adott tárgyról az illető idegen nyelven, összesen 4 órai időtartammal. A jelöltnek ki kell mutatnia, hogy jó kiejtéssel folyékonyan beszél az illető nyelvet, diktálásra helyesen írja, ismeri nyelvtanát s könnyedén fordít belőle olaszra.

9. *Idegen nyelv* (francia, angol, német, mint nálunk, ezenkívül még: *spanyol, szerb-horvát, szlovén* vagy *újgörög*) a középiskolák felső tagozataiban. Írásbeli mint fent. A szóbeli az illető nyelv irodalmának részletes ismeretét is megkívánja.

10. *Művészettörténet* a klasszikus líceumban és leánylíceumban.

³ Programmi per i concorsi generali e speciali a cattedre di regi istituti medi d'istruzione ecc. Regio decreto, 28 aprile 1927 n. 746. Roma, Provveditorato generale dello Stato, 1927, Anno V.

B) Reálirányú tárgyak.

1. *Mennyiségtan, fizika, természetrajz, földrajz* a polgári iskolákban s a középiskolák alsó tagozataiban. Írásbeli nincs.

2. *Mennyiségtan és fizika* a középiskolák felső tagozataiban. Írásbeli: szabad választás a bizottság által kitűzött mennyiség-tani vagy fizikai tétel között.

3. *Természetrajz, vegytan, földrajz* a középiskolák felső tagozataiban. A biológiai ismeretekkel kapcsolatban *egészségtani* ismeretek is kívántatnak.

4. *Vegytan az istituto tecnico* földmérési felső tagozatában.

5. *Rajz* az összes középiskolákban. A jelöltnek egy építészeti részletet kell művészien megrajzolni. A szóbeli kiterjedhet az egész művészettörténetre.

6. *Könyv- és számvitel az istituto tecnico* felső kereskedelmi tagozatában.

7. *Jogi és gazdaságtudományok* a műszaki intézet (*istituto tecnico*) kereskedelmi tagozatában. Írásbeli: egy gazdaságtudományi vagy egy jogi tétel, szabad választással. Szóbeli: 1. jog-intézmények, 2. statisztika, 3. pénzügytud., 4. nemzetgazdaság.

8. *Agrártudományok az istituto tecnico* földmérési (agrár) tagozatában. Írásbeli nincs. A szóbeli részei: 1. agronomia (klimatologia, meteorologia, agrologia), 2. földművelés (fű- és faneműek), 3. állattenyésztés, 4. gazdasági technológia, 5. mezőgazdasági számvitel, 6. becséléstan.

9. *Mezei építési munkák és helyrajz az istituto tecnico* agrár tagozatában (*sezione di agrimensura*).

10. *Zene és ének* a tanítóképzőkben. Írásbeli: egy adott zenei téma és szöveg 3—5 szólamú karénekre való feldolgozása. Próbatanítás: egy karének betanítása. Szóbeli: zenetörténet, a zene természettana, egyes zeneszerzemények taglálása.

11. *Kisdedováás* a tanítóképzők kisdedovónői tanfolyamaiban. Írásbeli: a gyermeknevelésre vonatkozó pedagógiai, történeti vagy didaktikai tétel.

A versenyvizsgálatok befejezése után a bizottság a pályázatra bocsátott tanszékek számához képest megállapítja a győztesek (*vincitori*) sorrendjét, valamint azokét is, akik szintén megfeleltek a vizsgálat követelményeinek, de kisebb mértékben. A kinevezéseknél a miniszter a jelölési listához van kötve. A nem első helyen álló győztesek, vagy akik egyszerűen megfeleltek, tekintetbe jöhetnek ideiglenes megbízásoknál vagy helyettesítésekénél.

Egy újabb (1924-i) felségrendelet szerint a versenyben győztes jelölt kérheti egy meghatározott tanszékre való kinevezését családi okokból a következő címenek: 1. ha nős és felesége fontos okokból nem követhetné más szolgálati helyre; 2. ha különféle feleségét óhajtáná követni arra a helyre, ahol az alkalmazásban van; 3. ha olyan családtagokat kell fenntartania, akik egy meghatározott helyről nem távozhatnak; 4. ha gyermekeivel

az óhajtott helyen főiskolai tanulmányokat akar végeztetni; 5. ha nő, az esetben, ha családjával együtt akar maradni; 6. végül, ha a család fontos anyagi érdekei forognak szóban.

A vizsgálat eredményéről a bizottság jelentést tesz s az iratokat felküldi az olasz Országos Közoktatási Tanács állandó középiskolai bizottságának (*Giunta del Consiglio Superiore per l'Istruzione Media*), amely lényeges hibák esetén az eredményt megsemmisítheti vagy módosíthatja. A végeredmény a vizsgálatot követő két hónapon közzéteendő a minisztérium hivatalos közlönyében a miniszteri kinevezésekkel együtt. Ha a kinevezett tanár esetleg nem fogadná el a számára valamely városban megállapított tanszéket, a jelölési sorrend legvégére kerül, de kinevezéshez való joga újabb versenypályázat kiírásáig érvényben marad. A tanszéknek helyettesítés vagy megbízatás útján való betöltése rendszerint *nem tarthat tovább egy iskolaévnél*.

A kinevezett tanár rendszerint nem helyezhető át, ha csak nem saját kívánságára. Hivatalból való áthelyezés csak kifejezetten megjelölt szolgálati okoból lehetséges; ezeket az érdekelt féllel, ha kívánja, közölni kell.

Az első kinevezés csak ideiglenes és három évi próbaidőre szól, mely meg nem felelés esetén négy évre terjeszthető ki, időközönkénti ellenőrző látogatásokkal. Addig a tanár címe és jellege csak „rendkívüli“ (*professore straordinario*). Ha a negyedik év után sem felel meg teljesen állása követelményeinek, a szolgálatból elbocsátható. A próbaidő azonban beszámít a nyugdíjigénybe. A véglegesített tanár címe: rendes tanár (*professore ordinario*). Ha egy tanár a megfelelő magasabb egyetemi képesítés megszerzése s a versenyvizsgálat sikeres kiállása után az alsó tagozatból a felsőbb tagozatba lép elő, újabb, legalább egyévi próbaidőre alkalmaztatik ott rendkívüli tanárul s csak a próbaidő sikeres kitöltése után véglegesítetik magasabb rangfokozatában és illetményeiben.

A kötelező heti óraszámok minimuma 15, maximuma 18 az alsó tagozatokban ; a felső tagozatokban 13—15. A maximumokon felül való órátöbbletért meghatározott külön díjazás jár. (Beteg tanárok díjtalan helyettesítése a maximumon felül nem tarthat hat napnál tovább.) A tanár más intézetekben is vállalhat tanítást — esetleg magánórákat is —, de összes heti óraszámra nem haladhatja meg a 28-at.

A tanárok elfoglaltságukhoz mérten három külön státusba soroztatnak, mégpedig: *A*) a felső tagozatok tanárai; *B*) az alsó tagozatok tanárai; *C*) a melléktárgyak (ének, kézimunka, kisdudóvás, torna stb.) tanítói.

Azon tanárok, akik működésükben kiváló eredményeket értek el, újabban egy külön ú. n. dízstátusba (*ruolo d'onore*) soroztatnak. Az igazgatókat a miniszter rendszerint e megkülönböztetett státusból választja, legalább 13 évi tanári szolgálat után.

Az igazgatók egyelőre csak megbízottakként nevezhetők ki 3 évi próbaidőre. Ez időn belül a megbízatás bármikor visszavonható. A próbaidő leteltével kir. felségrendelettel véglegesítetnek. Címük ezelőtt a különálló alsó tagozatokban *direttore* volt, a teljes középiskolákban *preside*. Most már „*preside*“ (mintegy „a tanári kar elnöke“) az általános cím. A tanári fizetésen felül régebben külön igazgatói működési pótlékban részesültek, de tanítani is kötelesek voltak a szaktárgyukra előírt óraszámokban. Újabb rendelkezés szerint, ha az illető intézet tanulószáma két éven át meghaladja a 250-et, a véglegesített rendes igazgatók a tanítás alól egészen vagy részben felmenthetők és melléjük a tanárok sorából egy aligazgató (*vicepreside*) neveztetik ki. Oly intézetekben, melyeknek tanulószáma 3 éven át meghaladja a 400-at az igazgatói irodai teendők ellátására külön fizetéses titkári állás rendszeresítettik (ez állás elnyerésére elég az érettségi bizonyítvány, de tanári diplomával rendelkező egyének előnyben részesülnek); azonban a legalább 150 tanulóval bíró intézetekben is az igazgató maga alkalmazhat maga mellé egy bizalmát élvező segédet, aki e szolgálataiért jutalomdíjban részesül, amelyet a minisztérium szab meg és utal ki.

A tanárok *minősítési táblázatait* az igazgató (*preside*), az igazgatókét a főigazgató (*provveditore agli studi*) állítja össze és terjeszti fel minden év májusában.⁴

E táblázatokban röviden, de szabatosan és világosan kell jellemezni a tanár, illetve igazgató személyiségét, társadalmi és nevelői működését. A minősítettnek erkölcsi hátrányára szolgáló megjegyzések az érdekelttel közlendők, s ennek jogában áll azok ellen hivatalos úton a miniszterhez felfolyamodni, aki határoz afelől, hogy a megjegyzés fenntartandó-e vagy törlendő, illetve módosítandó. Ellenben a minősített képzettségére és képességére vonatkozó észrevételek titkosak.

Ha a főigazgató vagy a minisztérium az észrevételeket túlzottan elfogultaknak, önkényeseknek vagy egymásnak ellenmondóknak találja, az illető minősítő táblázatot visszaküldi, további magyarázatot kíván vagy helyesbítésf. rendel el.

Az olyan tanár vagy igazgató ellen, akinek működése három egymásután következő évben meg nem felelőnek van minősítve, a miniszter elrendeli a szolgálatból való elbocsátást megelőző eljárást.

A *szakfelügyeletet* illetőleg a főigazgató háromévenként összeállítja a tankerület szakfelügyelőinek lajstromát, előnyben részesítve egyetemi és főiskolai tanárokat, elsőosztályú középiskolai igazgatókat és nyugalmazott középiskolai tanárokat, de felvehet a lajstromba egyéb kiváló, jó hírnévnek örvendő szakférfiakat is. A szakfelügyelők kiküldetéséért megfelelő napi-díj jár.

⁴ Regolamento dello stato dei presidi, dei professori e del personale assistente ecc. delle scuole medie. R. Decreto 24 nov. 1924. N. 2367.

A *fegyelmi büntetéseket* — tanárookra és igazgatókra nézve egyaránt — egy 1923. évi felségrendelet a következő fokozatokban állapítja meg:

1. Intés. 2. Rovás. 3. Egy hónapig terjedő fizetésfelfüggesztés. 4. Fizetéstől és hivataltól való felfüggesztés ugyancsak egy hónapra. 5. Fizetéstől és szolgálattól való felfüggesztés egy hónaptól egy esztendeig terjedhető időre. 6. Szolgálatból való elbocsátás nyugdíjigénnyel (kényszernyugdíjazás). 7. Szolgálatból való elbocsátás a nyugdíjigény elvesztésével.

Az intés, rovás és egyhavi fizetésfelfüggesztés fegyelmi büntetési oly csekélyebb vétségek vagy köteleességmulasztások esetében alkalmazandók, melyek nem becsületbevágók s nem merítik ki a felsőbb hatóságokkal való konok ellenszegülés fogalmát. Az intés után ugyanazon vétség megismétlése esetén rovás, majd egyhavi fizetésfelfüggesztés következik. Súlyos fegyelmeztlenség vagy állandó rendellenes magatartás eseteiben, valamint oly súlyosabb vétségek esetén, melyek az illető tanár (igazgató) becsületét akár egyéni, akár oktatói minőségében súlyosan kompromittálják, az eset súlyossági foka szerint rögtön alkalmazhatók a 4., 5., 6. és 7. pont alatti fegyelmi büntetések.

Az 1. és 2. fokú büntetéseket a tanárokkal szemben az igazgató, illetve főigazgató alkalmazza; az igazgatókkal szemben mindkettőt a főigazgató. A 3. fokút is a főigazgató szabja ki. A többieket a miniszter, aki azonban az 5., 6. és 7. fokú büntetés kiszabása előtt köteles az e célra a miniszteriumban szervezett fegyelmi bizottság véleményét meghallgatni.

A fegyelmi eljárás lefolytatására nézve a többi állami tisztviselőkre vonatkozó szabályok irányadóak, amennyiben az itt felsorolt rendelkezésekkel nem ellenkeznek. A vádlott minden esetben felszólítandó, hogy akár szóban, akár írásban adja elő védekezését.

A fegyelmi vizsgálatokat úgy a tanárok, mint az igazgatók ellen a miniszter indítja meg azzal, hogy a tudomására jutott tények alapján *vádiratot* küld az illetőnek, akinek legalább tízhónapi időt enged védekezése benyújtására. Ez idő letelte után — akár beérkezett a védekezés, akár lemondott róla az érdekelt fél — az illetékes középiskolai ügyosztály kitűzi a tárgyalást, mely a vádlott jelenlétében folyik, kinek joga van védekezni. Az eredményről jelentés megy a miniszternek, aki ez alapon meghozza ítéletét. A felfüggesztés ily ítélet nélkül is hivatalból azonban megtörténhetik, mihelyt az illető tanár ellen elfogatási parancs adatott ki, vagy a bíróság által szabadságvesztésre ítéltetett — még fellebbezés esetén is —, mindaddig, amíg az illetőnek ártatlansága végleg ki nem derült. Ugyancsak ideiglenes felfüggesztésnek van helye oly esetben, amikor közbotránytól vagy rendezavarástól kell tartani. Ugyanez okokból már a főigazgató („*provveditore*“) is eltilthatja az illetőt az intézetben való megjelenéstől, amiről azonban rögtön megokolt jelentést kell tennie a miniszternek. A miniszter ítélete ellen az érdekelt

fél felfolyamodhatik az államtanácsshoz, mely az ügyben végérvényesen határoz.

Viszont minden tanárnak és igazgatónak jogában áll felfolyamodni minden olyan intézkedés ellen, mely a tanárok jogviszonyairól szóló törvény rendelkezéseibe ütközik.

A tanárok magánórákat csak más intézet tanulóinak adhatnak. Az 1901-i és 1908-i felségrendeletek még megengedték, hogy egyazon intézet alsó tagozatának tanárai oktassák a felső tagozat tanulóit és viszont. 1924 óta e kedvezmény megszűnt; az alsó és felső tagozat egy intézetnek számít. Más nyilvános vagy magánintézetekben is csak kivételes engedéllyel szabad tanítani. Idegen intézetek tanulóinak napjában csak egy magánóra adható s ehhez előzetes igazgatói engedély szükséges. Tilos oly más állást elfogadni, mely a tanárt a maga intézetétől elvonja. Tilos a tanulók szüleitől ajándékot elfogadni.

A tanárok társadalmi helyzetét illetőleg a fasiszta uralom megszüntette a régi kasztszerű különállást s az 1923. évi általános tisztviselői rangsorozás alkalmával az állami V. középiskolai tanügyi személyzetet is az általános hivatali rangsorozatba illesztette be, a következő módon:

V. o. Elsősztályú tanker. főigazgatók (*provveditori*).

VI. o. Másodosztályú főigazgatók és elsősztályú igazgatók (*presidi*).

VII. o. Másodosztályú igazgatók.

VIII. o. A felsőbb tagozatok elsősztályú rendes tanárai.

IX. o. A felsőbb tagozatok másodosztályú r. tanárai s az alsóbb tagozatok elsősztályú r. tanárai.

X. o. A felsőbb tagozatok rendkívüli tanárai s az alsóbb tagozatok másodosztályú rendes tanárai, a melléktárgyak (zene, torna stb.) elsősztályú rendes tanítói.

XI. o. Az alsó tagozatok rendkívüli tanárai, a melléktárgyak másodosztályú rendes tanítói.

XII. o. A melléktárgyak rendkívüli tanítói.⁵

Ezek az olasz középiskolai tanár pályájának legjellemzőbb mozzanatai, melyek nem egy pontban némi eltérést mutatnak a mi viszonyainktól. Ezért az itt közölt adatok kétségtelenül igen érdekes és tanulságos összehasonlításokra adhatnak alkalmat.

Fest Aladár.

Iskolák a repülésért.

„És mégis repülünk.“ A magyar ifjúság elszánt akarását jelenti ez a gondolat, mely évről-évre fokozatosan viszi előre a magyar aviatika ügyét. Még messze vagyunk a németországi ifjúság munkájának eredményétől. Nem tudjuk, elérjük-e valaha; csak azt érezzük, hogy nem szabad teljesen lemarad-

⁵ L. Severi—G. Sangiorgo: Manuale di legislazione sull' istruzione media, Paravia. (1927-ig terjedő törvény- és rendeletgyűjtemény.)